

dr veselin ilić, dr radoslav dokić, branimir stojković:
»kultura mladih radnika«
(sociološko istraživanje
kulturnog života radničke
omladine u beogradu i srbiji)
istraživačko-izdavački centar
sso srbije, beograd 1986.

nebojša kuzmanović

Govoriti o kulturi radničke klase (osobito o kulturi jednog njenog dela – o mladim radnicima) u ovim krizno-teškim (a zar nisu sva vremena teška – makar za one koji u njima žive) vremenima možda nekome može izgledati ishitreno, pa čak i nepotrebno. Ako takvi prosuditelji postoje, to između ostalih mogu biti i oni koji socijalističku revoluciju promatraju kao slojevito-etapni proces u kome jedna faza procesa mehanicističko-nedijalektički nadomesta drugu. I tada i tako pred očima nam se ukazuje, ona dobro poznata, koncepcija po kojoj se socijalistička revolucija počinje događati najpre kao prevrat u ideološko-političkoj sferi (kada se oružano-politički osvaja politička vlast), a potom kao prevrat u socio-ekonomskoj sferi (kada se ima uz-postaviti novi način proizvodnje – socijalistički način proizvodnja), i na kraju ove trijade valja se desiti promena u sferi kulture (kada se namesto stare, dotrajale građanske kulture postavlja ili uvodi nova, socijalističko-proleterska kultura).

No, takve teorijsko-praktične stavove o stvarnosti i u stvarnosti marksističko-dijalektički obogaćena torija stavlja na kušnju, a istorijska praska definitivno opovrgava.

I zbog toga mora se, u svakom slučaju, pozdraviti jedno ovakvo razmišljanje koje nastoji empirijsko-teorijski promicati u normativno-vrednosno-kulturna shvatanja i ponašanja (mladih) radnika, pa makar ono ne bilo empirijski sveobuhvatno, a što ne znači da ono time nije i reprezentativno (kultura mladih radnika je sociološki istraživana od 1980. do 1983. na području SR Srbije bez SAP).

U skladu s tim valja se našoj sociologiji postaviti znak upitnosti zbog čega se ona dosada ovom problematikom nije dovoljno bavila, a čini se da je imala dovoljno razloga za to, a što ju je danas dovelo u situaciju da bude »teorijski neuzemljena (naučna) disciplina«. Ovo pitanje može naći izrazitu potporu u stanju u evropskoj sociološkoj misli o omladini koja se kao znanstvena disciplina počela oformljavati već dvadesetih godina ovog veka.

Ovo istraživanje, kao što je danas i za očekivati, kreće od konkretno-istorijskog položaja (mlade) radničke klase i za svoj predmet postavlja *kulturu svakodnevnog života* radničke omladine.

Pored toga ono kreće i od Manhajmovih razmišljanja o omladini, od Lenjihovih i Trockijevih rasprava o kulturi i prolet-kulturi, zatim od radova Helerove o svakodnevnom životu i još od nekih, a sve zato da bi jednostavnije stiglo do *uslova i mogućnosti* koje radničkoj omladini omogućuju ostvarivanje »ne-otuđene kulture svakodnevnog života«, a što opet može »doprinositi konstituisanju kulture samoupravljanja«.

Kultura samoupravljanja, ka kojoj naše društvo preferira, jasno je da mora biti zasnovana na modernom-automatizovanoj proizvodnji, a koja se odlikuje savremenom organizacijom rada, efikasnom zaštitom na radu, funkcionalnim i estetskim uređenjem radnog i okolnoprora.

Čini se da je u nas danas rad ne samo nesavremeno organizovan već čak pomalo i dezorganizovan (što se vidi iz svih ovih naših nagomilanih ekonomskih nedaća), o estetskom uređenju radnog prostora u nas se uglavnom ne može ni govoriti, jer ono jednostavno nije prisutno, a i da je prisutno pitanje je koliko bi ono naišlo na odobravanje onih ljudi čija su čula do sada bila naviknuta na ne-estetsko uređenje, odnosno na neuređenje radne sredine. Efikasna zaštita na radu je veoma bitan konstituent modernog proizvodnje, a ako 37,3 posto ispitanih radnika kaže da se pri radu osećaju nedovoljno zaštićenim da li je ona tada neefikasna, ili ako 6,3 posto kaže da im je pri radu život u opasnosti, da li se tada o nekoj zaštiti može uopšte i govoriti? Čini se

da ne. Ako se gledaju samo ovi parametri mi nemamo modernu proizvodnju, ali mi ne moramo ići dode da bismo to utvrdili, jer se modernost naše proizvodnje pojavno ogleda u nekonkurentnosti na svetskom tržištu.

U prvom delu studije razvijan je pojmovno-kategorijalni aparat (određene omladine, radničke omladine, svakodnevnog života, kulture – tradicijske i receptivne) s pomoću koga su se u drugom delu (anketnim putem) proverile postavljene hipoteze o kulturi svakodnevnog života, o radničko-kulturnom stvaralaštvu (samodelatnosti), o obrazovanju, mladih radnika, uz rad, o političkoj omladinskoj kulturi.

Na kulturni identitet radničke omladine determinativno deluje njena užljebljenost između klase i generacije, a iz koje se opet rada polje »neizvesnosti« za tu »frakciju« generacije i klase. Ta neizvesnost koja je obojena strepnjom je proizvedena nepostojanjem slobodnog vremena (ono je ispunjeno dopunskim radom koji se izvodi radi obezbeđenja i poboljšanja egzistencije – sopstvene i porodične, a tad je pitanje koliko se u tom »nametnutom« radu može ispoljavati samodelatnost), lošim materijalnim položajem, teškoćama pri zapošljavanju, u nepovoljnom položaju (malo ih ko sluša) pri odlučivanjima u firmi, neobrazovanjem uz rad itd.

Utvrđeno je, zatim da mladi radnici ne mogu slobodno odlučivati o pitanjima kulturnog života u svojoj radnoj organizaciji, i u svojoj društveno-političkoj zajednici (»u skladu s pravima Ustavom zagaranovanim«).

Mladi radnici su suočeni i sa institucionalno-formalizovanim omladinsko-političkom kulturom, koja je »okoštala i otuđena« od njih. Nerazvijena politička kultura je u »korelaciji s razvijenošću samoupravne demokratije« u sferama življenja (stanovanja) i rada mladih radnika.

Ma koliko, sve ove nepovoljne stavke odlučujuće uticale na stvaranje slike o postojanju, ili nepostojanju kulture (u) mladih radnika, valja pomenuti i njihovu, sve izraženiju, kritičnost koja nam, opet, otkriva postojanje pritažene, nedovoljno artikulisane, (političke) kulture. Autori studija smatraju da se u ovoj odrednici sažima svo radničko »neideologizirano opredeljenje za samoupravni razvoj društva«, a nam se čini da se u njoj leže želja za kvalitativno višim (boljim, lepšim, lakšim) životom, a tada proističe uverenje da se ideološki predznak može stavljati i post festum, jer tek kada vidimo i »osetimo na svojoj koži« život, tek tada možemo reći živimo li samoupravno ili nesamoupravno.

Jedan od rezultata istraživanja jeste i stav da su u kulturi mladih radnika u veoma velikoj meri prisutni i »tradicijiski kulturni sadržaji«, što može imati veliki egzistencijalni značaj.

Da li je JUPPY (mladi američki – neproizvodni – radnik) koji je uglađen, obrazovan, koji ima kola i koji ne psuje, koji sluša klasičnu muziku, a koji sve to plaća petnaestčasovnim (ponekad i višim) radnim danom epohalno (trajno) kulturniji od našeg mladog radnika?

To mogu utvrditi samo oni, a možda ipak i još neko ovakvo (uistinu inspirativno) sociološko istraživanje, koje bi, naravno u takvom slučaju, moralo biti komparativno.

radoslav ratković: »osnovi političkih nauka«, institut za političke studije, beograd, 1985.

dragan simeunović

U prvom od tri osnovna dela, odnosno tematske celine knjige, izlažu se karakteristike političkih nauka kao relativno samostalne naučne grane u oblasti društvenih nauka. Nakon razrešenja kontroverzi o osnovnosti postojanja nauke o politici kroz ukazivanje na razloge njenog konstituisanja kao posebne grane društveno-naučnog saznanja, opisuju se istorijski razvoj političko-naučne misli i posebno se podrobno, kroz presek glavnih teorijskih strujanja, izlažu savremena shvatanja o politici.

Obrazlažući najpre doprinos marksizma razvoju nauke o politici autor posebno izdvaja dve, po njemu najvažnije, tačke tog doprinosa. Prvu predstavlja shvatanje prirode političkog fenomena kao jedne strane društvenog i istorijskog, kao svojevrsne realnosti sa naročitim strukturalom i zakonitostima, a drugu, situiranje oblasti

političkih pojava u celokupnost društva i objašnjenje osnovnih odnosa između te i drugih oblasti društvene celine.

Kroz ukazivanje na činjenicu da danas najznačajnija dela iz oblasti političkih nauka sadrže u sebi eksplicitno ili implicitno rezultate Marksovih otkrića, obavlja se postupna potvrda jasno izraženog autorovog ubeđenja da je upravo Marksovo shvatanje društva prologomena za svaku političku nauku, kako sadašnju tako i buduću.

U okvirima osvrt na različite interpretacije marksističkog shvatanja politike data je, iako sažeta, vrlo argumentovana kritika anarhističko-utopističke i ekonomističke interpretacije. Takođe i prezentiranje elitističke struje u političkoj nauci, kao i američke politikologije, izvršeno je sasvim koncizno pa ipak sveobuhvatno zahvaljujući sasvim primerenim metodološkim postupcima.

Razobličjenjem tvrdnji da se kod političke nauke radi o konstituisanju potpuno nove nauke kao potpuno neosnovanih s obzirom na to da je ona ne samo stara, već i jedna od najstarijih nauka u oblasti društvenih nauka, započinje se izlaganje razvoja njenih institucionalnih osnova koje su, nasuprot velikim ostvarenjima političke nauke u pogledu saznanja političkih pojava, iz raznovrsnih razloga ostale dugo nerazvijene. Objektivna obrada etapa u razvoju institucionalnih osnova političkih nauka, koja potom sledi, daje potrebnu naučnu težinu momentu obrazlaganja njihovog ustanovljavanja, posebno u našoj zemlji.

Dajući kritički osvrt na različita neprihvatljiva shvatanja predmeta političkih nauka (političke shvaćene kao delatnosti ili veštine i predmeta političkih nauka shvaćenog kao aspekt društvene celine), Ratković pokazuje i sva posledična naličja njihove jednostavnosti zaključujući da najviše osnova da budu naučno prihvaćena imaju ona shvatanja koja pod predmetom nauke o politici podrazumevaju određenu relativno samostalnu sferu društvenog života.

Ovde treba ukazati i na inovativni značaj knjige koji se ponajpre ispoljava u donošenju ogleadne sistematike političkih nauka kao novine za kojom već dugo postoji potreba kako u udžbenicima iz ove oblasti, tako i u opštoj literaturi slične vrste. Nakon klasifikacije političkih nauka sledi deo o njihovom odnosu prema drugim društvenim naukama u kojem autor određeni metodološkim potezima oslikava svu složenost mehanizma njihove međupovezanosti, ali i podudarnosti što najbolje biva ilustrovano primerom procesa postovećivanja političke sociologije i političke nauke.

Drugi, centralni deo knjige čine poglavlja u kojima se, određene kao misaoni izraz nužnih i opštih svojstava političke stvarnosti, iscrpno obrađuju osnovne kategorije političkih nauka, u prvom redu politički sistem, politički proces, vlast, država i političke partije. Pored toga što autor daje primernu eksplicijaciju odnosa ideologije i politike, ideologije i nauke, kao i naučno vredno dijagnosticiranje aktuelnog značaja pravičnog shvatanja ideološke svesti, u ovom delu, naročito kompleksno dato je i morfogetsko određenje diktature proleterijata, kao i ukupan razvoj njene koncepcije.

Uočljivo je, takođe, da je ispoljen visok nivo analitičke sposobnosti i stvaralačke dogradnje. To je svakako i doprinelo da poseban kvalitet knjige bude sadržan i u tome što je autor u potpunosti uspeo da poznate oblasti i već obrađivane probleme osvetli i sagleda iz novih političko-loških uglova dajući im time i novu dimenziju.

Treći deo knjige predstavlja osvrt na politiku u savremenoj epohi i to, pre svega, na promene i nove političke pojave koje su u njoj nastale.

Objašnjavajući prirodu savremenih društvenih preobražaja, njihovo mesto i smisao u sklopu istorijskih kretanja, kao i njihove tendencije razvoja, autor praktično daje jednu veoma zaokruženu, opštu ocenu savremene epohe. Posmatrajući hipersloženost savremenog društva, ne kao prepreku za njegovo upoznavanje, već kao istinski naučni izazov i šansu za proveru, dokazivanje i dalji razvoj istraživačkih sposobnosti političke nauke, autor, u poglavlju »Savremeno društvo i politika«, određuje marksističku misao kao jednu potpuno kompletnu i nešablonsku naučnu osnovu za dublja istraživanja. Ona je pri tom, naglašava on, i trajno izvorište snažnih saznanjnih instrumenata za shvatanje, objašnjavanje i praktično rešavanje problema savremenog sveta.

Delo se završava objašnjenjem uloge političke sile u društvenom kretanju i određenjem